

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Utvalgsforslag om sosial investering i Norden

1. Utvalgets forslag

Velferdsutvalget foreslår at

Nordisk råd rekommanderer Nordisk ministerråd

å arrangere et toppmøte mellom de nordiske finansministre, helse- og sosialministre eller andre relevante ministre, samt forskere og eksperter på temaet "Sosial investering i Norden"

å arbeide for en nordisk kunnskapsbase med gode eksempler fra offentlig, frivillig og privat sektor som er basert på sosial investering

å arbeide for at de store velferdsprogrammene fra Nordisk ministerråd 2013-2015 og fremover innretter seg på en sosial investeringstankegang i Norden

2. Bakgrunn

De fleste i Norden lever gode liv, men en del av nordboerne lever store deler av livet i «utenforskap». Med «utenforskap» og marginalisering mener Velferdsutvalget her en langvarig mangel på evne til å forsørge seg selv ved hjelp av egen arbeid, som skaper både økonomisk og sosial ut-satthet. Arbeidsløsheten blant unge er to til tre ganger høyere enn befolkningen i gjennomsnitt, og antallet stiger. Det er denne gruppen Velferdsutvalget vil fokusere på i sitt utvalgsforslag om sosial investering i Norden, med potensielle positive følger både for enkeltindividet og samfunnet som helhet, både sosialt og økonomisk.

Begrepet sosial investering

Med begrepet sosial investering mener Velferdsutvalget at man satser på mennesker i dag for å forhindre, forebygge og redusere nåtidig eller framtidig *marginalisering*, og at mennesker forblir i en permanent negativ si-

tuasjon uten noe tilknytning til arbeidslivet. Kostnadene består av alle de innsatser man må gjøre for å oppnå dette.

Inntektene består av minskede kostnader i framtiden for livsopphold (försörjning), reduksjon i helseutgifter og tilført produksjonsverdi og skatteinntekter. I begrepet sosial investering legger Velferdsutvalget tanken om at det er lønnsomt sosialøkonomisk og for samfunnet totalt, å motvirke at mennesker forblir i en permanent situasjon uten evne til å forsørge seg selv. Skal arbeidet med sosial investering få ønsket effekt, må tanken gjennomsyre budsjettene fra finansdepartementet til andre aktuelle departementer, og tilsvarende på regionalt og lokalt plan i de nordiske landene. Mange instanser må samvirke og tiltakene være så langsiktige at ungdommer får en varig tilknytning til arbeidslivet.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

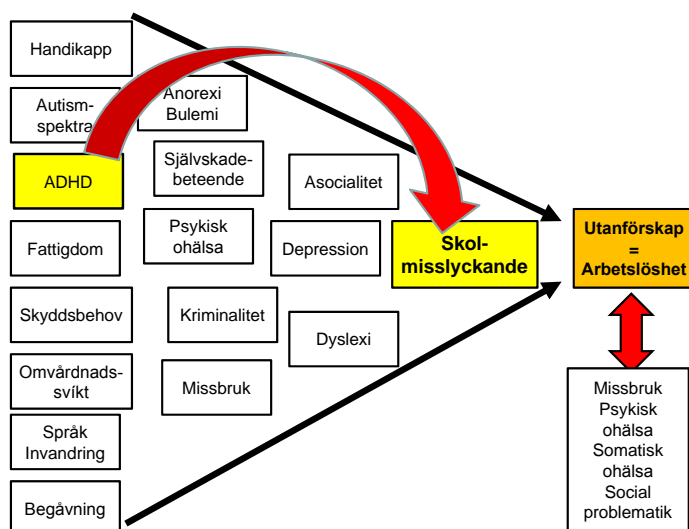
Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

«Veier mot utenforskap»

En ikke ubetydelig del av den voksne befolkningen i de nordiske landene befinner seg i en form for varig eller permanent «utenforskap» i den betydningen at de ikke kan forsørge seg selv ved hjelp av arbeid. Reisen mot en mer permanent arbeidsløshet kan sees som en slags karrierereise med omvendt fortegn, og kan ha et svært varierende utseende og mange årsaker. Veien som leder mot et «utenforskap» har imidlertid en ting felles for mange – man har ikke en fullført skolegang.

Eksempler på veier som kan lede til et «utenforskap»

Velferdsutvalget viser til en modell fra svensk forskning utformet av Ingvar Nilsson og Anders Wadeskog, som peker på at det er både biologiske, psykologiske, sosial og strukturelle forklaringer på den oppvoksende generasjonens manglende innpass i arbeidslivet. Velferdsutvalget peker på at samme grunnproblem kan få helt ulike uttrykksformer i en ressurssterk familie sammenliknet med en familie med mindre ressurser. Gutter og jenter håndterer situasjoner ulikt. Det kan ha stor betydning om man er født i Norden eller om man er innvandrer, og om man lever i et segregert område eller ikke. Tilsvarende kan denne problemstillingen påvirkes av om man har mindre ressurser (intellektuelt eller sosialt), og om de ulike offentlige aktører man møter rundt sitt problem samvirker om å løse dette eller ikke.

Konsekvenser av «utenforskapet»

Velferdsutvalget ser med bekymring på at marginalisering i form av manglende tilknytning til arbeidslivet fører til konsekvenser på det menneskelige planet i form av svak selvfølelse, minsket selvtillit og utestengning fra visse sosiale sammenhenger som skole, arbeidsplasser og andre sosiale arenaer. Det får også konsekvenser for privatøkonomien, levestandard og livskvalitet.

Ved siden av menneskelig lidelse, vil Velferdsutvalget peke på at «utenforskap» fører til betydelige økonomiske tap, både for den enkelte og for samfunnet. Det er direkte velferdskostnader som oppstår i form av tiltak som gjøres i form av utredninger av utsatte barn og unge, legebesøk, institusjonsplasseringer osv. I tillegg kommer indirekte velferdskostnader som oppstår når foreldre må sykemelde seg, går ned i arbeidstid for å støtte sine barn, oppsøker helsetjenesten og sosialtjenesten og annet. I tillegg til direkte og indirekte velferdskostnader, kommer finansielle kostnader som arbeidsløshetspenger, sykepenger, sosialhjelp, uteblitte skatteinntekter med mer. Det gir produksjonstap som følge av at marginaliserte mennesker i voksen alder ikke kan arbeide og bidra til fellesskapet, som i sin tur fører til tap i BNP.

Velferdsutvalget vil understreke at det ikke er slik at man i Norden tar lett på problemet med unge som marginaliseres og står langt fra arbeidslivet. Det brukes mye ressurser fra samfunnets side i alle nordiske land, men til tross for det, økes antallet som går ut i livslang arbeidsledighet. De fleste tegn på et framtidig «utenforskap» kan oppdages i et veldig tidlig stadium, i mange tilfeller er det mulig å oppfatte signalene allerede i førskolealderen.

«Utenforskap» kan forebygges under forutsetning av at rette betingelser råder, som er helhetssyn, langsiktighet, tidlige innsatser, rette økonomiske incitamenter og tilgang på sosial investeringskapital. (Ingvar Nilsson, 2011).

Forskning viser at grunnen til at tiltakene ikke lykkes, er at innsatsene settes inn for sent og når problemene er blitt komplekse. Innsatsene er reaktive og ikke forebyggende. I mange tilfeller er innsatsene ikke basert på kunnskapsbaserte metoder, de er ikke samordnet eller systematiske. Velferdsutvalget er kjent med at det er mangel på kontinuitet, langsiktighet og utholdenhet i innsatsene. Mange av tiltakene retter seg mot symptomene til den enkelte istedenfor de bakenforliggende årsakene.

Velferdsutvalget peker på at, innenfor denne alvorlige problemstillingen med «utenforskapet», er det tydelig ledelsesproblemer. Innenfor ulike sektorer og på mange nivåer er det en mangel på en helhetlig organisasjonskultur ved at tiltak fungerer separate og ikke i en sammenheng over lengere tid.

Løsninger på velferdspolitiske utfordringer i Norden er ofte preget av harde økonomiske prioriteringer der mer kortsiktige økonomiske krav og besparinger er mer fremtredende. En sosial investeringstankegang vil ikke kunne vise til en umiddelbar økonomisk gevinst over budsjettene, før mange år etter at et tiltak er satt i gang.

Velferdsutvalget viser til at det er utfordringer rundt det tidsmessige aspektet og manglende data over igangsatte tiltak. Velferdsutvalget har blitt vist, gjennom sin kunnskapsinnhenting på hovedtemaet for 2013, at det er mulig å beregne samfunnsøkonomiske effekter og utgifter innenfor det velferdspolitiske området med samfunnsøkonomiske *cost-benefit*-beregninger.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Velferdsutvalget oppfordrer Nordisk ministerråd til å arrangere et toppmøte på temaet; «Sosial investering i Norden». Det er viktig å få ta del i erfaringene fra Sveriges satsning på sosial investering. Sverige har kommet spesielt langt i forhold til konkretisering av en sosial investeringstankegang gjennom investeringskalkyler og annet i kommuner, regioner og gjennom tiltak. På denne måten vil en bred og topptung samling av eksperter og myndighetspersoner med beslutningsansvar sette seg ned å se på problemet med «utenforskapet» i et helhetlig perspektiv, og komme med forslag til hvordan man kan implementere sosial investering i det nordiske samarbeidet og i de nordiske landene, og idèmyldre om tiltak som kan forebygge «utenforskap» for unge i Norden.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

3. Konklusjon

På bakgrunn av ovenstående foreslår Velferdsutvalget at

Nordisk råd rekommanderer Nordisk ministerråd

å arrangere et toppmøte mellom de nordiske finansministre, helse- og sosialministre eller andre relevante ministre, samt forskere og eksperter på temaet "Sosial investering i Norden"

å arbeide for en nordisk kunnskapsbase med gode eksempler fra offentlig, frivillig og privat sektor som er basert på sosial investering

å arbeide for at de store velferdsprogrammene fra Nordisk ministerråd 2013-2015 og fremover innretter seg på en sosial investeringstankegang i Norden

Tórshavn den 24. september 2013

<i>Anders Andersson (KD), ordförande</i>	<i>Helgi Abrahamsen (sb)</i>
<i>Anders Karlsson (S)</i>	<i>Jóhanna María Sigmundsdóttir (F)</i>
<i>Anne Louhelainen (saf)</i>	<i>Karen J. Klint (S)</i>
<i>Christer Adelsbo (S)</i>	<i>Svein Harberg (H)</i>
<i>Elisabeth Björnsdotter Rahm (M)</i>	<i>Sonja Mandt (A)</i>
<i>Finn Sørensen (EL), næstformand</i>	

BILAG – Utvalgsforslagets bakgrunn for en sosial investering i Norden

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

I Norden har vi en ungdomsarbeidsløshet på mellom 10 og 25 prosent. Heldigvis vil flere av disse finne arbeid, enten etter videreutdanning eller gå direkte ut i arbeid etter en tid. Den mest alarmerende utviklingen vi ser er, at gruppen ungdommer i alderen 15-24 år som verken er i utdanning, arbeid eller opptrening, nå ligger på mellom fem og ti prosent. Problemet har økt under den siste økonomiske krisen. Dette unge «utenforskapet» kan risikere å bidra til at deler av en generasjon unge kan få veldig svak eller ingen tilknytning og forankring i arbeidslivet i store deler av sitt voksne liv. Det kan også lede til sosiale problemer og konflikter, og det er stor sannsynlighet for at mange av disse etter hvert vil bli tall i statistikker for folkehelseproblemer, rusmisbruk og kriminalitet.

Den nordiske velferdsmodellen har fungert som et sikkerhetsnett for velferd for alle, uansett alder og funksjonsevne. Velferdsutvalget ser en ny og skremmende utvikling i Norden der grupper av unge mennesker faller ut av skolegang og går en framtid i møte uten tilknytning til arbeid og mot et liv på stønader. Velferdsutvalget ser ungdomsarbeidsløsheten som den største utfordringen i Norden i de kommende årene.

Det å være uten arbeid i ung alder kan ha en langvarig negativ virkning for resten av livet. Noen unge mennesker får dårlig tilknytning til arbeidsmarkedet med mindre arbeidstrening, lavere lønninger og svakere muligheter til langtidsansettelser og karrierer. Følgen er lange perioder uten arbeid og høy risiko for at de også ender i den andelen unge som blir varig marginalisert.

Det er også visse grupper av unge mellom 25-30 år med høyere utdanning som har vansker med å få arbeid innenfor sine kvalifikasjoner. Selv om unge uten utdanning generelt har en større risiko for å falle i et «utenforskap», er unge med utdanning den gruppen som har opplevd den største fallet i arbeidsmuligheter.

Grunntanken i dette utvalgsforslaget er at tidlige innsatser og rehabilitering av barn og unge for å forbygge livslange «utenforskap» er lønnsomt, for den enkelte og for samfunnet som helhet. Likevel er det slik at de økonomiske gevinstene dette kan lede til, ofte er ukjente eller lite synlige for beslutningstakere. Dette utvalgsforslaget er derfor både et forsøk på å sette sosial investering på dagsorden i det nordiske samarbeidet, og samtidig synliggjøre de menneskelige og økonomiske gevinstene sosial investering vil bidra til. Sosial investering blir forklart nærmere i bilaget.

Menneskene som storsamfunnets viktigste ressurs

Velferdsutvalget har som utgangspunkt at vi i Norden har en enighet om viktigheten av å føre en aktiv arbeidsmarkedspolitik. Vi vil skape et arbeidsliv som er inkluderende og menneskevennlig, og ha virkemidler i arbeidslivet som motvirker sosial dumping. Velferdsutvalget viser til at alle nordiske land har målsettinger om å føre en aktiv næringspolitikk som sikrer bærekraftige arbeidsplasser, og samtidig utvikle nye markeder og skape nye arbeidsplasser. Resultatet gir den verdiskapningen som er nødvendig for å sikre gode velferdstjenester til alle, som er kjernen i den nordiske velferdsmodellen. Den er selve grunnlaget for den gode samfunnsutviklingen de nordiske landene har hatt i etterkrigstiden.

Betydningen av arbeid i den nordiske velferdsmodellen

Velferdsutvalget viser til at ambisjonen med den nordiske velferdsmodellen er samfunn med en kombinasjon av høy sysselsetting sammen med et omfattende sosialt sikkerhetsnett. Velferdsutvalget understreker at nettopp samspill mellom velferdsstat og arbeidsmarked, mellom sosialpoli-

tikk og arbeidsliv utgjør kjernen i den nordiske ambisjonen om å kombinere høy produktivitet og høy sysselsetting med sosial rettferdighet. Velferdsstatens ordninger gir dels pensjoner, fødselspermisjoner og sykepenger etter arbeidsinntekt, og dels levelige inntekter for dem som ikke kan forsørge seg selv gjennom arbeid. Velferdsordningene er ment å bidra til å lette overgangen mellom arbeid og omsorgsoppgaver, utdanning eller annet midlertidig fravær. Velferdsordningene er derimot ikke ment å være varig alternativ til inntekt for unge og voksne som har reell arbeidsevne. Det er disse som må være i fokus for å få den hjelpen de trenger for å få mulighet til å utnytte enten hel arbeidsevne eller delvis arbeidsevne.

Velferdsutvalget peker på at den nordiske velferdsmodellen har lyktes med å kombinere velferd og økonomisk tilvekst. Alle de nordiske landene har et høyt inntektsnivå, en moderat tilvekst, stabil makroøkonomi og en sosial sikkerhet for befolkningen. Disse elementene er med til å sikre gode levevilkår blant nordboere, og har positiv effekt på befolkningens helsetilstand.

Deltakelse i arbeidslivet er slik Velferdsutvalget ser det, nøkkelen til velferd både for den enkelte og for fellesskapet. Utstøtning av mennesker med fortsatt arbeidsevne fra deltagelse i arbeidslivet, og antallet mennesker som blir uføre, er en utfordring i alle de nordiske landene. Det er grupper av mennesker som blir ekskludert fra arbeidslivet som ungdom, eldre og innvandrergupper, eller grunnet et handikapp/sykdom. Det er en trussel for den nordiske velferdsmodellen på sikt, dersom mange faller utenfor arbeidsmarkedet i lengre perioder av livet.

Tverrpolitisk enighet om bærekraftige arbeidsplasser i Norden

Arbeid til alle er prioritert av de nordiske regjeringene. Velferdsutvalget understreker at det er et sterkt tverrpolitisk fokus i Norden på det å sikre og skape nye arbeidsplasser som er bærekraftige for storsamfunnet og for den enkelte. Arbeid sikrer blant annet egen inntekt, muligheter til å skaffe seg egen bolig, kunnskapsutvikling, sosial medvirkning og deltagelse i samfunnet. Tilknytning til arbeidslivet motvirker fattigdom, og forebygger redusert fysisk og psykisk helse. Årene i arbeidslivet gir også opptjening av pensjon som gir økonomisk sikkerhet i alderdommen.

Uro for ungdom med langtidsfravær

Velferdsutvalget er bekymret for at en del av kommende ungdomsgenerasjoner skal bli fratatt mulighetene til å inngå i det sosiale fellesskapet, være selvberende økonomisk, og ha mulighet til kunnskaps- og kompetanseutvikling i livet. Unge arbeidsløse og uføretrygdde mellom 18-34 år er i alarmerende vekst i de nordiske landene. Det er den samme gruppen som øker mest både når det gjelder langtidsfravær og sosialtrygd. Velferdsutvalget kjenner til at det er flere sammensatte problemstillinger knyttet til denne negative utviklingen, men det er mulig å se noen tendenser som at ungdommene har liten eller ingen skolegang etter obligatorisk undervisning, de har ingen arbeidserfaring, mangler kvalifisert kompetanse/kunnskap og blir sparket først i nedgangstider. Det er lite kontakt mellom skole/arbeidsliv og få muligheter for jobb for disse unge menneskene, det er for lite lærlingplasser og for lite tilbud av praktisk utdanning/yrkesfag (dansk modell med produksjonsskoler et unntak her). Mange av dem har rusproblematikk, psykiske/sosiale problemer som gjør inngangen til arbeidslivet enda vanskeligere.

Velferdsutvalget er urolig for at det å stå langt fra arbeidslivet har store konsekvenser for den enkelte individ rent økonomisk, psykososialt og på et helsemessig nivå. Befolkningsgrupper i Norden har stor variasjon når det gjelder helsetilstand og bruk av helsetjenester. På den ene siden har utdanning og inntekt sammenheng med bedre helse, mindre overvekt og mindre bruk og misbruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler mm. Arbeidsløshet og manglende tilknytning til arbeidslivet er på den andre siden

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

koblet til dårligere helse og lavere livskvalitet. En økning i antallet unge som går inn i det som kan bli et langt liv på uførepensjon, er et tydelig varsel om at arbeidslivs-, velferds- og utdanningspolitikken har en utfordring.

Nordisk Råd

Behov for mange ulike virkemidler og tiltak for kompetanse og arbeid

For at flere skal være i stand til å tilby sin arbeidskraft, mener Velferdsutvalget at det er nødvendig med mange ulike virkemidler. Det gjelder alt fra ordninger som kan bedre ungdommenes kompetanse gjennom utdanning til kurser og opplæring, enten innfor et etablert yrke, eller hjelp til å bygge opp en ny og mer tilpasset kompetanse. Velferdsutvalget peker på at det er særlig viktig med mangfold i tiltakene for at ungdommene skal få mulighet til å passe inn i et arbeidsmarked med høy grad av omstillinger og mobilitet.

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Utdannelse og kompetanse sammen med en aktiv arbeidsmarkedspolitikk

Velferdsutvalget vil bemerke at utdanning og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk er to avgjørende faktorer for at unge mennesker skal få yrkespraksis, komme i et arbeidsforhold, eller kunne skape sin egen arbeidsplass. Velferdsutvalget peker på at det i utgangspunktet er viktig å satse på at det finnes utdannelser som inkluderer og tar hensyn til alles evner/ferdigheter, fysisk og psykisk funksjonsnivå og språkferdigheter.

Dernest må det også fokuseres på fleksibilitet på arbeidsplasser, slik at man kan fungere i arbeidslivet i forskjellige faser i sitt liv. Unge som nettopp har kommet inn på arbeidsmarkedet, har andre behov enn småbarnsforeldre, som igjen har andre behov enn seniormedarbeideren. Velferdsutvalget mener at det både er et mål å sikre at arbeidet er tilrettelagt, slik at mennesker ikke blir syke av gå på jobb, og samtidig sikre at arbeidsplassen er så inkluderende at mennesker som har fått nedsatt funksjonsevne blir værende i jobb, og bidrar med sin arbeidsevne. Alt dette er generelle tiltak som vil sikre et langsiktig, bærekraftig arbeidsliv for alle.

Velferdsutvalget peker på at flere undersøkelser viser at det særlig er overgangen fra videregående skole (gymnas) til arbeidslivet som er den mest kritiske fasen for ungdommene. I statistikk fra OECD over den prosentvise andelen unge som gjennomfører videregående skole (gymnasiet), ligger de nordiske land langt etter for eksempel Israel og USA der henholdsvis 90 og 88 prosent fullfører videregående skolegang. Finland ligger høyest av de nordiske landene, med 78 prosent. Danmark, Sverige og Norge ligger litt lavere med 65-69 prosent, mens Island ligger lavest, på 49 prosent som fullfører videregående skole.

Det er også slik at situasjonen i et lengre tidsperspektiv har forverret seg, og at dette ser ut til å være en langsiktig trend der en andel unge ikke fullfører sin videregående utdanning. Det er en strukturell og ikke en konjunkturmessig eller tilfeldig situasjon.

Det er veldokumentert at unge uten fullført ungdomsutdanning har størst risiko for å bli langtidsarbeidsløse, men å tenke ensidig på tiltak for å få alle tilbake i utdanning vil være mislykket. Derimot er det behov for et mangfold av tiltak som deltidsarbeid, arbeidstrening, lønnstilskudd med mer for å bidra til at ungdom får arbeidserfaring og kvalifikasjoner i arbeidslivet.

Læringsordningene er et viktig tiltak for ungdommer som ikke er motivert for mer skolegang, og Velferdsutvalget mener at det er viktig at yrkesutdanningene ikke blir for ensidig teoretiske, eller at det etableres ordninger for de som ikke ønsker teoretisk læring. Velferdsutvalget mener det også er viktig at det finnes lærere med erfaring av arbeidslivet på skolene.

Velferdsutvalget ser at det er et stort problem å finne nok lærlingplasser. For mange arbeidsgivere oppleves det som risikabelt og kostbart å ta inn lærlinger. Velferdsutvalget mener at det er viktig å ha et kontinuerlig arbeid for å redusere virksomheters, arbeidsgiveres og mellomlederens usikkerhet, uvitenhet, frykt for merarbeid og merkostnader forbundet med det å lære opp eller ansette ungdom.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Velferdsutvalget peker på at dette særlig gjelder for unge som har tilleggsproblematikk. Her kan det være aktuelt å utvikle større mulighet for prøveansettelser, trainee-ordninger og midlertidig tilsetning, som et ledd i innsatsen for å åpne inngangen til arbeidslivet.

Fordi det ikke bare er ungdom uten utdanning som faller utenfor arbeidslivet er det også viktig at studenter med et akademisk utdannelsesforløp får arbeidslivserfaring under studietiden. Velferdsutvalget peker på den danske ordningen med studentmedarbeiderjobb som en god ordning som øvrige land også kunne hatt glede av å innføre. Ingenting veier så tungt etter eksamen som det at man allerede har en viss relevant yrkeserfaring.

Viktig arbeid mot grensehindre i Norden

Både i denne sammenhengen og av mange andre grunner, mener Velferdsutvalget at det er viktig å arbeide mot grensehindre i Norden, særlig innenfor sosial- og skatteområdet, som hindrer mobilitet av studenter og arbeidssøkere fra andre nordiske land.

Regelverk som "låser inne" unge arbeidsløse i sitt eget land, til tross for at det finnes praksisordninger på andre siden av grensen, må sees over og endres. Norden bør utgjøre et reelt felles arbeidsmarked, og alle nasjonale regler som gjør de unges mobilitet og muligheter til å få arbeid vanskelig, må endres. Vi trenger et register som viser de gode eksemplene på gode tiltak på dette området, gjerne i et samarbeid med bedrifter.

En mulighet som Velferdsutvalget ser, er å utvide *Nordjobb*-programmet til å kunne tilby unge mennesker jobb og en bolig i hvilken som helst del av året, og ikke bare sommerjobb slik tilfellet er nå. *Nordjobb* har fungert godt, som har vist seg å være et tiltak først og fremst for ressurssterke elever, men som Velferdsutvalget mener kan brukes som utgangspunkt for å utvikle en tilsvarende nordisk ordning for utveksling for ungdom som sliter med å finne sin plass i arbeidslivet og som kan fungere på helårlig basis.

Globale utfordringer og internasjonalisering

Velferdsutvalget mener at nordisk samarbeid et gode i seg selv, men er samtidig et middel for å møte den økende internasjonaliseringen og de globale utfordringene som påvirker alle de nordiske landene. I verdenssammenheng er de nordiske land små nasjoner. I takt med globaliseringen blir samarbeid over landegrensene meget viktig for å styrke forskning og innovasjon, kunnskapsutvikling og en kvalifisert arbeidskraft på alle nivåer. En konsekvens av internasjonaliseringen av arbeidsmarkedet er innvandring av arbeidskraft som sysselsettes i yrker som tidligere rekrutterte mange unge, blant annet i håndverksfagene.

Betydningen av sammenhengen mellom stønad og arbeidsinntekt

Den enkeltes ønske om å komme i arbeid påvirkes slik Velferdsutvalget ser det, også av forholdet mellom størrelsen på stønad fra samfunnet i arbeidsledighet og arbeidsinntekten ungdommen kan oppnå ved eget arbeid. Velferdsutvalget merker seg at på den ene siden kan en for høy offentlig stønad bli et hindrer for inntreden i arbeidsmarkedet. Samtidig mener Velferdsutvalget at stønaden ved arbeidsledighet heller ikke må være så lav at den rammer den arbeidsledige på en måte som er så sosialt stigmatiserende at den bidrar til marginaliseringen, og som i sin tur kan bidra til ytterligere problemer med ny tilknytning til arbeidslivet.

Tilbud av arbeid og tilpasning for utsatte grupper

Bedrifiers og virksomheters etterspørsel etter arbeidskraft svinger med konjunkturer og til en viss grad også av arbeidsinnvandring. Velferdsutvalget har forståelse for at virksomhetene vil ha den best kvalifiserte arbeidstaker de kan få tak i, og vil i liten grad i en valgsituasjon ta samfunnsmessig hensyn til hvem som har behov for arbeid. Velferdsutvalget peker på at det offentlige har adgang til mange ulike typer virkemidler for å bistå og støtte tilrettelegging hos arbeidsgivere for å gjøre det enklere og mer sannsynlig at bedriftene vil ansatte arbeidstakere i utsatte grupper. Man kan for eksempel bevilge lønnstilskudd som kompenserer arbeidsgiver for redusert produktivitet hos den enkelte. Velferdsutvalget vil også peke på at det offentlige kan ta et større ansvar i egen virksomhet i forhold til å ansette ungdommer som er arbeidsløse eller tilrettelegge egne arbeidsplasser som gir dem arbeidserfaring. Velferdsutvalget mener også at det offentlige kan lage regler for bedrifter som får oppdrag i offentlig regi. I Danmark for eksempel, er det krav til at visse bedrifter må tilby et antall lærlingeplasser for å få offentlige oppdrag.

Et politisk kontroversielt alternativ er forslaget om å redusere stillingsvernet og lønnsnivået for å få arbeidsgivere til å ansette svake grupper. Tanken bak en slik løsning er at lavere lønninger og mer midlertidige stillinger kan gjøre det lettere for svake grupper å komme inn på arbeidsmarkedet, men Velferdsutvalget vil understreke at det er stor politisk uenighet om et slikt virkemiddel vil ha den tilsktede effekt, og ser at flere er bekymret for effekten slike tiltak vil ha på hele arbeidsmarkedet i framtiden.

Europas utfordringer på arbeidsmarkedet

Velferdsutvalget viser til at de sosiale og økonomiske konsekvensene av finanskrisen i Europa er meget alvorlige. Det er store finansielle problemer, økende fattigdom, sosial ekskludering og høy arbeidsløshet, særlig blant unge mennesker i Europa. Disse utfordringene skjer samtidig med utfordring med en aldrende befolkning og at færre av de som er i arbeidsfør alder er i jobb, som gjør at krisen i Europa er dyp. Finanskrisen tynger både bærekraftig og treffsikkerheten i de sosiale systemene i de europeiske landene.

Velferdsutvalget er kjent med at det er deler av Europa, der ungdomsarbeidsløsheten er gjennomsnittlig på 22,7 prosent, men flere europeiske land har nesten halvparten av ungdomsgenerasjonen i arbeidsløshet. 7,5 millioner unge i Europa er uten arbeid, utdanning eller noen form for arbeidstrening eller tiltak, som i praksis innebærer at mer enn en av fem unge er uten arbeid. Ungdomsarbeidsløsheten for ungdom i alderen 15-24 år varierer fra 8,1 prosent i Tyskland til 55,3 prosent i Hellas i 2012. Månedlig statistikk viser en forverring i situasjon i flertallet av europeiske land, økte for eksempel til 59,1 prosent i Hellas i begynnelsen av 2013. I 18 av 27 medlemsland i EU var arbeidsløshetsfrekvensen over 20 prosent, i seks land var den over 30 prosent (Hellas, Spania, Portugal, Italia, Irland og Slovakia) og i 12 land var den mellom 10 og 20 prosent (Danmark, Malta, Luxembourg, Finland, Tsjekkia og Belgia). I tre medlemsland var ungdomsarbeidsløsheten under 10 prosent (Nederland, Østerrike og Tyskland).

Det er selvsagt viktig å arbeide aktivt i forhold til alle ungdommer som er uten arbeid, men en gruppe som trenger flere og mer omfattende tiltak, er slik Velferdsutvalget ser det, den gruppen unge som *hverken er i arbeid, utdanning eller noen annen form for opplæring*. I andre sammenhenger blir denne gruppen betegnet; NEET (*Not in Education, Employment or Training*) Velferdsutvalget har særlig fokusert på de ungdommer som er i ferd med å forsvinne ut i et permanent «utenforskap», og ikke er tilfeldig arbeidsløs og eller uten utdanning for en periode. I EU er andelen unge som verken er i arbeid, utdanning eller noen form for arbeidstrening

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

gjennomsnittlig på 13,1 prosent, og varierer fra 4,3 prosent i Nederland til 21,5 prosent i Bulgaria. Ungdomsarbeidsløsheten har økt til en ny historisk høyde med 23,5 prosent i februar 2013, som er mer enn dobbelt så høy som den tilsvarende arbeidsløsheten blant voksne over 25 år. Man snakker om muligheten for "lost generations", som utgjør en risiko for politisk ustabilitet og redusert sosialt samhold.

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics)

I 2013 Annual Growth Survey og andre initiativer overfor ungdom, har EU-kommisjonen understreket at medlemslandene må sikre skole-til-arbeid overgangen for unge mennesker, og utvikle og implementere "Youth Guarantee schemes" (ungdomsgaranti). Kommisjonen har laget retningslinjer for en slik ungdomsgaranti der unge mennesker under 25 år skal få et tilbud om arbeid, videreutdanning, lærlingeplass eller trainee-ordning innen fire måneder etter å ha blitt arbeidsledige eller er ferdig med en utdanning. Slike ordninger kan søke støtte fra *European Social Fund* og *Youth Employment Initiative*. Støtten gis til regioner med en ungdomsarbeidsløshet over 25 prosent.

EU-kommisjonen oppfordrer til sosial investering for vekst og sosialt samhold

Den europeiske kommisjonen har oppfordret EU-landene til å innrette seg på sosial investering for vekst og sosialt samhold. Velferdsutvalget peker på at kommisjonen ber landene prioritere sosial investering og modernisere sine velferdsstater. Norden ligger godt an velferdsmessig i forhold til enkelte europeiske land, men også her må vi gjøre en betydelig innsats for å bremse utviklingen av langvarig arbeidsløshet for unge mennesker i Norden.

Velferdsutvalget peker på at EU-kommisjonen tilbyr medlemslandene veiledning i hvordan medlemsstater best kan gjøre seg nytte av finansiell støtte fra EUs *European Social Fund*. Kommisjonen ser sosial investering som nøkkelen til å komme ut av den europeiske økonomiske krisen sterkere, mer samlet og mer konkurransedyktige. Kommisjonen mener at EU-landene må endre sin fokus i budsjettpolitikken til å investere i menneskelig kapital for å forhindre sosial inkludering.

Målene for denne strategien ligger i planen for "Europa 2020". László Andor, EU-kommisjonær for arbeid, sosiale saker og sosial inkludering, har uttalt at hvis landene innfører en sosial investeringspolitikk, vil det forebygge en større kostnad både økonomisk og sosialt i årene som kommer. Den sosiale investeringspakken inkluderer en rekommandasjon mot barnefattigdom, for å sikre integrerte tiltak for barnevennlig sosial investering.

Investering i barn og unge mennesker er spesielt effektivt for å bryte sekler av fattigdom og sosial ekskludering mellom generasjoner, og vil kunne bidra til at barn og unge får bedre muligheter til å ha et godt liv framover.

Investeringspakken bygger på den europeiske plattformen mot fattigdom og sosial ekskludering og kommer i tillegg til andre initiativer fra EU-kommisjonen som "*Employment Package*", "*Youth Employment Package*" og "*White Paper on Pensions*", som alle er et ledd i arbeidet for å nå målene i planen "Europa 2020".

Sosial investering – sammenheng mellom det sosialøkonomiske- og sosialpolitikken

Slik Velferdsutvalget ser det, er den politiske utfordringen å finne den rette sammensetningen av virkemidler, sett i sammenheng med hvem som er utenfor og hvordan arbeidsmarkedet fungerer. Det er her sosialpolitik-

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

ken og arbeidslivet må møtes. Dette møtet avgjør effekten av de sosialpolitiske virkemidlene og om man vil lykkes med å sørge for at ungdomsgrupper ikke faller helt utenfor arbeidslivet og ender med et marginalisert liv.

Velferdsutvalget vil bidra til å innføre tanken om sosial investering i Norden som det viktigste målet for å hindre at vi som samfunn mister grupper av unge mennesker ut i et «utenforskap». Sverige har lenge vært ledende på dette området. Sosial investering handler om å investere i unge mennesker for å sikre at de får en god tilknytning til arbeidslivet. Velferdsutvalget har allerede vært inne på at det er mange forskjellige grunner til at ungdommene faller utenfor, og derfor må tiltakene være både mange nok og omfattende nok til å treffe alle som trenger det. Det kan se kostbart ut på papiret, men kostnadene for samfunnet for hver enkelt som faller utenfor er langt større i det lange løp. Derfor er det viktig å se på dette som en investering i ungdommene og ikke som en kostnad for samfunnet. Investeringen vil også lønne seg for samfunnet, gjennom skatteinntekter, moms og deltakelse i samfunnet.

Tall fra Sverige viser at 13.000 svenske ungdommer hvert år forlater skolen for å gå ut i et livslangt «utenforskap» med ingen eller meget svak tilknytning til arbeidslivet. Velferdsutvalget viser til at det er tilsvarende tall for de andre nordiske landene i forhold til innbyggertall. Forskning og erfaring har vist at skolen er hovedleverandør for utenforskapet. Grunner til at skolegangen mislykkes kan være blant annet psykisk eller fysisk sykdom eller har et handikapp/funksjonsnedsettelse, det å være fra sosialt utsatte grupper i samfunnet, at en opplever omsorgssvikt, har beskyttelsesbehov (flyktning/innvandrere), misbruker rusmidler, er begavet, har dysleksi/dyskalkuli.

Velferdsutvalget er kjent med at man har kommet langt i Sverige med implementeringen av sosial investering gjennom å undervise i metoden og synsmåten, blant annet ved å bistå kommunene i analyser av egne lokale prosjekter. Mye av forskningen på dette området i Sverige er gjort av *Ingvar Nilson og Anders Wadeskog* (Helhetssyn och långsiktighet, Ingvar Nilson, 2011). Det er også utarbeidet manualer for hvordan man kan jobbe med denne metoden i en forenklet form. I de senere årene har det kommet et gjennombrudd i en sosioøkonomisk innstilling i Sverige med et voksende nettverk av mennesker som har tatt denne metoden til seg. Neste steget er å forvandle kunnskapen til handlinger og dermed etter spørsmål av strategier, handlingsplaner og konkrete eksempler for å kunne omsette denne kunnskapen på hjemmeplan.

Velferdsutvalget peker på at et viktig utgangspunkt i tenkningen rundt sosial investering, er å komme bort fra den vanlige tanken om at offentlige innsatser overfor barn og unge er kortsiktige kostnader, men heller må sees som langsiktige sosiale investeringer i vår framtid. Om man slutter å tenke kostnader og heller tenker investeringer, får man et nytt perspektiv og kan begynne å ta et lengre tidsperspektiv enn tidligere i samfunnsplanlegging, politikk og i handlingsplaner.

Det er viktig at sosial investering gjennomfører samfunnsplanlegging og tiltakene, fra regjeringensnivå og helt ned til det enkelte tiltak. Et nordisk arbeid vil kunne dra veksler på det arbeidet med sosial investering som er gjort i Sverige.

«Utenforskapet» kan forebygges

«Utenforskapet» skaper både økonomisk og sosialt utsatthet. Unge mennesker som mislykkes i skolen, og deretter ikke lykkes i å ta seg inn på arbeidsmarkedet, mislykkes også på andre sosial arenaer som på ekteskapsmarkedet. Utviklingen for den oppvoksende generasjonen tenderer til å gå i retning av at flere og flere risikerer et utenforskap i livsløpet. Vel-

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

ferdsutvalget er alvorlig bekymret for at mange av de som faller utenfor arbeidslivet er unge menn som uttrykker sitt sinne, og kombinert med rusmidler, kan det få alvorlige konsekvenser både for dem selv og samfunnet rundt dem i form av vold og kriminalitet. Velferdsutvalget er kjent med at mange unge jenter får psykiske problemer som selvskading og andre psykiske lidelser både som følge av «utenforskapet», men også som faktorer som bidrar til at de marginaliseres i samfunnet.

Kostnadene for «utenforskapet» i samfunnet er store og de ser ut til å vokse. De er ofte usynlige for de som fatter vedtakene fordi de langsiktige effektene ikke viser seg i de ett-årige budsjettssystemene og ingen enkelt aktør har overblikk over summen av alle effekter.

Velferdsutvalget vil understreke at det ikke er en naturlov om at barn og unge som ikke lykkes i skolen, skal marginaliseres. Det er fullt mulig å sette inn tiltak, men de må komme tidlig nok, for mange fra barnehagealder, og de må være omfattende nok og vare lenge nok til at skolegangen ikke blir mislykket. Det er derfor Velferdsutvalget vektlegger betydningen av en helhetstenkning og en sammenhengende tiltakskjede med mange aktører som drar i samme retning og tilgang på sosial investeringskapital.

Det sosiale utenforskapet kan forebygges. Velferdsutvalget peker på at den store utfordringen er å få gjennomslag for sosial investering helt fra statsbudsjettet og ned til tiltak for den enkelte ungdom som trenger det. Det krever en helhetlig tenkning, samarbeid mellom nivåer i samfunnet, tverrfaglig samarbeid og en sammenhengende rekke tiltak på lokalplanet som kan fange opp den enkelte, som er omfattende nok og varer lenge nok til at tilknytningen til arbeidslivet er sikret for den enkelte ungdom. Velferdsutvalget mener at vi trenger både en kunnskapsbank i Norden som er tilgjengelig for alle om prosjekter for sosial investering, og vi må jobbe for å øke forståelsen for at investeringen koster, men vil lønne seg på lang sikt.

Velferdsutvalget viser til at et voksende problem med marginalisering og «utenforskap» koster samfunnet store summer. Tall fra Sverige viser at for hvert årskull man avstår fra å bryte dette mønstret, så koster det hele 210 milliarder svenske kroner. Et ungt menneskes liv i livslangt utenforskap skaper samfunnskostnader på 10-15 millioner SEK. En gjenkriminal ungdom koster samfunnet 23 millioner SEK. (*Ingvar Nilsson og Anders Wadeskog, i "Helhetssyn och långsiktighet", 2011*).

Velferdsutvalget er bekymret for at det fremdeles er vanskelig å få til investeringer i tidlige innsatser enn enkeltstående tiltak. Dessverre ser det fremdeles ut til at det er veldig mye enklere å skape forståelse for og vilje til å bevilge penger til tiltak mot problemer som allerede er oppstått, enn tidlige innsatser for å forebygge samme problem. Det kan beklageligvis bero på at det ligger mer politisk gevinst i handle i krisesituasjoner enn det å gjøre innsatser som bidrar til at problemene ikke oppstår.

Velferdsutvalgets medlemmer har erfart at det ikke er like lett å få mediaoppmerksomhet om forebyggende tiltak. Det er heller ikke lett å føre bevis for at innsatsen førte til at problemene ikke oppstod eller løste seg i en tidlig fase.

Velferdsutvalget vil understreke at ved siden av menneskelig lidelse, leder «utenforskap» også til betydelige økonomiske tap, både for den enkelte og for samfunnet i form av:

1. De direkte velferdskostnadene som følger av ulike innsatser som gjøres i form av utredninger i av utsatte barn og unge, legebesøk, institusjonsopphold etc

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

2. Indirekte velferdskostnader som oppstår for eksempel når foreldrene må sykemelde seg, gå ned i arbeidstid for å støtte sine barn, og oppsøke helsevesenet og sosialtjenesten osv
3. Finansielle kostnader som blant annet gjelder kostnader til forsørgelse, for eksempel, sykepenger, trygdeordninger og sosialhjelp med mer. Det handler også om uteblitte skatteinntekter i mange ulike former. Mennesker som lever i livslangt «utenforskap» blir koblet til produksjonstap fordi de ikke arbeider og dermed ikke bidrar til landets BNP

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Selv om det er ulike måter å definere marginalisering på, regner man i Sverige alene med at antallet personer i arbeidsfør alder som langvarig befinner seg i utenforskap, grovt definert som uten evne eller mulighet til å forsørge seg gjennom eget arbeid, er mer enn 1 million individer (Ingvar Nilsson og Anders Wadeskog). Velferdsutvalget viser til at det ifølge de fleste kilder er situasjonen generelt verre for de unge enn for den voksne generasjonen. Situasjonen er på tilsvarende nivå for de andre nordiske landene også.

Initiativer i regi av det nordiske samarbeidet

Nordisk ministerråd tok initiativ til "Arbeidsinkluderingsprosjektet" i 2009 som er ett av syv prosjekter under Globaliseringsinitiativet om Sunnhet og Velferd", (Unge på kanten, Nord 2012:004). Velferdsutvalget peker på at prosjektet skulle kartlegge og analysere hva de nordiske landene gjør og oppnår med å inkludere utsatte grupper i arbeidslivet. Hovedmålet var å belyse hvordan man kan oppnå bedre inkludering og motvirke varig «utenforskap» til arbeidslivet.

Tall viser at fem til ti prosent av unge i Norden (15-24 år) er uten fullført utdanning og er verken i jobb eller under opplæring. To til tre prosent av dem er allerede parkert helt utenfor arbeidslivet med uføretrygd/førtidspensjon. Velferdsutvalget ser med bekymring på at vi har et stort og stigende problem med «utenforskap» i forhold til utdanning og arbeid blant unge i Norden. Dette unge «utenforskapet» kan risikere å bidra til at betydelige deler av en generasjon unge kan få veldig svak eller ingen tilknytning til og forankring i arbeidslivet i store deler av sitt voksne liv. Det kan også lede til sosiale problemer og konflikter.

Det er imidlertid en gruppe av de unge arbeidsledige som velferdsutvalget er særlig urolig for. En ungdomsarbeidsløshet på ti prosent for Norge og 25 prosent for Sverige er ikke nødvendigvis et stort problem slik Velferdsutvalget ser det, fordi mange av dem har en kortvarig ledighet. Problemet er imidlertid alvorlig for dem som faller utenfor mer permanent, og det ser dessverre ut til at dette «utenforskapet» ikke får like stor politisk oppmerksomhet som den alminnelige arbeidsløsheten. Velferdsutvalget fokus er dermed todelt, det ene er å sikre at ungdom som er arbeidsløse raskt kommer i utdanning, opplæring eller arbeid. Det andre er å sette inn særlig omfattende tiltak for den andelen av unge som er utenfor tilknytning til utdanning eller arbeid i lengre tid.

Den siste gruppen er den som har umiddelbar fare for å forbli i et mer permanent «utenforskap», men også ungdom i den andre gruppen kan ende opp i langtidsarbeidsløshet dersom det ikke er tilstrekkelig tilbud om arbeid for ungdom.

Ved Sveriges ordførerskap i Nordisk ministerråd for 2013 var hovedtemaet den nordiske modellen i en ny tid. Velferdsutvalget viser til at et av spørsmålene som ble tatt opp av det svenske formannskapet, var de unges muligheter til å komme seg inn på arbeidsmarkedet. Etter Toppjobb-møte 16. mai 2013, er det lansert et "Velferdspolitisk program", som er meget fokusert over tre år på mange av de problemstillingene Velferdsut-

valget har jobbet med over mange år gjennom flere av sine utvalgsforslag.

Velferdsutvalget peker på at Nordisk ministerråd har satt i gang et arbeid med "Hållbar nordisk välfärd" i 2013 som er ment å være et komplement til de nordiske landenes nasjonale arbeid med å fornye og utvikle velferden. Involvering av sentrale beslutningsfattere i landene er avgjørende for utvikling av helhetlige og tversektorielle løsninger. Det arrangeres seminarer og møteplasser for aktører fra embetsmannskomiteer, nordiske institusjoner, prosjektledere for planlagte prosjekter i programmet og andre relevante aktører. Velferdsutvalget merker seg at det er igangsatt et prosjekt i innsatsområdet; en nordisk kunnskapsbank om avhopp fra skolen.

Det er en altfor stor andel av unge i Norden som ikke fullfører sine videregående studier, og havner enten utenfor arbeidsmarkedet og samfunnet i sitt voksne liv, eller lever i utkanten av arbeidslivet i konstant utrygghet og usikkerhet. For å fremme at unge fullfører utdanningen og dermed står seg bedre i konkurransen på arbeidsmarkedet, er det i ferd med å bli etablert en nordisk kunnskapsbank som samler gode eksempler på hvordan man får unge mennesker til å fullføre sin utdanning.

Videre er det et prosjekt om mobilitet og godkjenning av yrkeskvalifikasjoner i Norden. Norden er et åpent utdannings- og arbeidsmarked og muligheter for studenter og andre til å utdanne seg og arbeide på tvers av grenser er store i Norden. For å øke mobiliteten og for minske grensehindre, er det behov for et kontinuerlig arbeid for å forenkle prosedyrer for å godkjenne utdanning og kompetanse. For å bidra til økt mobilitet i Norden har Nordisk ministerråd startet en kartlegging av de nordiske landenes prosedyrer og krav til godkjenning av nordiske søknader til regulerte yrker. Likheter og forskjeller mellom helse- og omsorgsutdanninger studeres også. Det skal bidra til å klargjøre kompetansenivåer, som igjen i sin tur skal bidra til øket mobilitet. Resultatene forventes å foreligge i juni 2013, og skal deretter diskuteres i ulike forum for videre oppfølging.

"Lärande på arbetsplatsen" er et tredje prosjekt som er igangsatt for å møte utfordringene knyttet til å trygge lærlinge- og praksisplasser for personer som går på en yrkesutdannelse, samt øke kvaliteten på undervisning som foregår på arbeidsplassen. Prosjektet fremmer samarbeid mellom lokale og regionale aktører som skoler, skoleeiere, bedrifter, bransjeorganisasjoner, yrkesnemder med mer. Målet er erfaringsutbytte og dialog om kvalitet i læringen på arbeidsplasser i Norden.

Det etableres også et samarbeid på nasjonalt nivå mellom myndigheter med ansvar for yrkesutdanningen. Skoleverket i Sverige leder prosjektet. Velferdsutvalget mener at alle disse innsatsene vil bidra til å redusere problemet med arbeidsledig ungdom, men ser likevel behov for ytterligere innsatser som er mer gjennomgående for den delen av ungdomsarbeidsløse som er langtidsarbeidsløse og som heller ikke er i noen form for kompetansehevende virksomhet.

Velferdsutvalget viser til at Nordisk råd har foreslått at det etableres en nordisk ungdomsstrategi, som bør ta utgangspunkt i de enkelte nasjonale jobbpakker og krisepakker, og som skal inneholde en konkret nordisk handleplan som hurtigst mulig kan operasjonaliseres på tvers av de enkelte landene.

Velferdsutvalget vil bemerke at alle disse innsatsene viser at problemet blir tatt på alvor i Norden og i de respektive nordiske landene, men Velferdsutvalget mener likevel at man må se på en mer helhetlig tenkning i form av sosial investering for å nå en mer varig løsning på ungdomsarbeidsløshet og utenforskap.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Ulike strategier i de nordiske landene

Velferdsutvalget viser til at det lenge har vært målrettede tiltak for å motvirke ungdomsarbeidsløsheten i alle de nordiske landene, og tendensen med økende ungdomsarbeidsledighet har ført til at dette problemet er satt på dagsorden både i de nordiske land og i resten av Europa.

Velferdsutvalget viser til at Danmark og Island er eksempler på land med en målrettet innsatsprofil i forhold til unge arbeidsløse. Norge har en mer universell profil, og Finland og Sverige har en mellomting. Velferdsutvalget peker på at innsatser mot ungdomsarbeidsledighet ikke bare må dreie seg om kortsiktig konjunkturtiltak, men også i større grad om oppmerksomhet og innsats mot strukturell ledighet og risiko for varig utenforskap blant unge. Det krever selvsagt andre typer innsatser og arbeidsmåter enn overfor konjunkturarbeidsløsheten.

Norden har et stort potensial til å være en global frontløper når det gjelder utvikling av innovative løsninger med utgangspunkt i menneskers behov. Det setter nordiske kjerneverdier på dagsorden, og kan medvirke til systemeksport av deler av vår nordiske velferdsmodell. Det krever etter Velferdsutvalgets mening at det innføres et prinsipp om sosial investering som et gjennomgående prinsipp i samfunnsplanleggingen i de nordiske landene.

Velferdsutvalgets forslag A 159/velferd

Utgangspunktet for Velferdsutvalgets forslag er at det er store samfunnsmessige utfordringer i Norden med grupper av mennesker i arbeidsfør alder som mottar trygd, men som har arbeidsevne som ikke blir benyttet. Det er velkjent at det innebærer et «utenforskap» i samfunnet å være uten jobbtilknytning, og samtidig er det store terskler i arbeidslivet som gjør det vanskelig for personer med helseproblemer å få og/eller beholde jobber. Det er en dobbelt utfordring at det samtidig er mangel på arbeidskraft (ikke minst i helse- og sosialsektoren), og mange hender som ikke er i arbeid av helsemessige og andre grunner.

Velferdsutvalget vil peke på at det er kostbart for samfunnet, det fører til økt fattigdom, og det er forbundet med negative helsekonsekvenser å være utenfor arbeidslivet. Velferdsutvalget ser at den demografiske utviklingen og samfunnet krever sterk politisk handlekraft i årene fremover. Det må være et tett samarbeid mellom politisk nivå, næringsliv (arbeidsgiver/arbeidstaker), fagforeninger (trepartssamarbeid), og den private og den frivillige sektor for å bidra til at alle som har arbeidsevne og restarbeidsevne kan få og beholde jobb, og at velferdsordningene og arbeidsmarkedstiltakene stimulerer til deltakelse i arbeidslivet. Her har også alle arbeidsgivere, både offentlige og private, et betydelig potensial til å bidra ved å tilrettelegge jobber, og satse på et inkluderende arbeidsliv som ivaretar alle arbeidstakere.

Velferdsutvalget mener at det vil være nyttig å sammenligne gode eksempler på individ/strukturelt nivå i Norden for å utveksle erfaringer om hva som virker og hvorfor, og finne fram til "*best practice*". Det er helt nødvendig å finne konkrete kortsiktige og langsiktige løsninger slik at ikke hele generasjoner "går tapt" og dermed risikerer å leve et liv i «utenforskap», fattigdom, kriminalitet og rus, med særlig utsatthet for helseproblemer og lavere livskvalitet enn andre i samme aldersgruppe.

Velferdsutvalget kunne ha kommet med en lang liste av forslag til tiltak her, men den vil likevel ikke kunne bli så omfattende, så slagkraftig og så tilpasset som man kan få til dersom Nordisk ministerråd og Nordisk råd i fellesskap setter ned en "*task force*" bestående av de nordiske landenes eksperter på området, som sammen kan utarbeide forslag til endringer i nasjonale lover og forskrifter, og tilpasse nasjonale regler og maksimere mulighetene for at unge arbeidsløse skal komme ut på arbeidsmarkedet.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Fokuset må særlig ligge på den gruppen unge som har den vanskeligste veien til arbeid. Forslagene må involvere myndighetene på nasjonalt plan, regioner, kommuner og bedrifter, frivillige organisasjoner og andre som kan øke mulighetene for at unge mennesker kommer i en form for arbeid. Velferdsutvalget understreker at en "task force" mot ungdomsarbeidsledighet kan bidra til forslag om en sammenhengende kjede med tiltak fra staten, via regioner og kommuner ned til tiltak for den enkelte arbeidsløse, i samarbeid med offentlig og frivillige organisasjoner.

Velferdsutvalget mener at vi vet nok om problemer knyttet til manglende tilhørighet til arbeidslivet. Det vi derimot trenger mer av er partnerskapsbaserte initiativer som involverer kommuner, utdanninger, bedrifter, frivillige organisasjoner og ikke minst de unge selv, for å få fram de gode, forslagene til tiltak basert på tanken om sosial investering i Norden.

I denne forbindelse er det med stor glede at Velferdsutvalget har merket seg at den nye generalsekretæren i Nordisk ministerråd, Dagfinn Høybråten, den 29. august 2013, lanserte at det skal lages en «Stoltenbergrapport» innenfor helse- og sosialområdet, som skal ledes av den tidligere svenske minister, landshøvding og mangeårig medlem av den svenske Riksdagen for Folkpartiet, Bo Könberg. Endelig rapport skal foreligge i mai 2014, og forventes deretter å bli diskutert av de nordiske helse- og sosialministrene i juni samme år. Her håper Velferdsutvalget at tanken om sosial investering vil få en sentral plass, og at arbeidet med å sikre at unge ikke havner i en permanent marginalisert posisjon i samfunnet, får særlig fokus.

Relevante prosjekter som Velferdsutvalget har fått informasjon om i forbindelse med hovedtema 2013; Sosial investering i Norden:

Unge inn

Unge inn er et prosjekt under arbeidsformidlingen i Göteborg rettet mot ungdom i alderen 16-24 år som verken studerer, jobber eller er registrert som jobbsøkere. 70 prosent av disse unge menneskene har bare grunn-skoleutdanning eller mindre i bagasjen. Mange har problemer i hjemmet av ulike slag, de mangler nettverk og "driver rundt" uten sysselsetting. Mange vender også på døgnet, og har vanskelig for å etablere sosiale kontakter.

Ca. 2.000 unge mennesker lever i «utenforskap» i Göteborg, utenfor trykthetssystemer. *Unge inn* arbeider aktivt i forstedene der behovet er størst, med såkalt Markedsførere som selv har en forankring i disse områdene. De etablerer et tillitsforhold til de unge og fungerer som et bindeledd mellom de unge og arbeidsformidlingen. Tillit er en svært viktig faktor i denne virksomheten.

Arbeidsformidlere, studieveiledere og psykologer arbeider med å informere om hvilke muligheter som finnes, og å motivere ungdom til å fullføre sin utdanning og gjennom riktig matching, etablere kontakter med ulike arbeidsgivere. Omtrent 600 ungdommer er registrert i dag, 40 prosent av dem går videre til utdanning og 20 prosent går direkte til arbeid.

Noen suksessfaktorer for prosjektet *Ung inn*:

- Godt samarbeid med arbeidsgivere i både offentlig og privat sektor
- Møter unge mennesker der de bor og beveger seg
- Finner og engasjer "ledere" av ungdomsgjenger
- Arbeider parallelt med individuelle behov og forutsetninger
- Arbeider med verdighet, respekt og anerkjennelse

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Vägen ut! kooperativen

Virksomheten startet i 2002 med ambisjon om å skape arbeidsplasser for mennesker som av ulike grunner endte opp langt utenfor samfunnet. Målet er å få folk til å føle seg involvert gjennom arbeid, rehabilitering og sysselsetting. Det grunnleggende kravet er at de som deltar i aktiviteten er rusfrie og har et ønske om å endre sin situasjon. Det er også viktig at deltakerne føler et engasjement i prosjektene og dermed ta større ansvar generelt.

Vägen ut! kooperativen driver i dag 12 sosiale bedrifter i Göteborg innenfor en rekke næringer, som butikker, kaféer, hotell og bygg- og eiendomsforvaltning. Utbyttet reinvesteres i bedriftene og virksomheten er frittstående fra den offentlige sektoren. *Vägen ut! kooperativen* eies av et 20-talls ansatte i medlemsbedriftene. Alle ansatte, per i dag drøyt 100, kan søke om medlemskap/eierskap i det kooperativet som de arbeider i. I hele Sverige finnes det rundt 300 sosiale bedrifter der nærmere 9.000 personer deltar, hvorav 2.600 er ansatte.

Noen suksessfaktorer for *Veien ut! kooperativen* :

- En sterk tro på menneskets kraft og evne
- Langsiktighet i hele virksomheten
- Om nødvendig, hjelpe med sanering av gjeld
- Kontinuerlig oppfølging
- Drar nytte av andres erfaringer

Idékom

Idékom startet i 2010 og består av både politikere og tjenestemenn. *Idékom* er en avtale om samarbeid mellom Göteborg og sektoren for sosial økonomi. Man kommuniserer med sosiale virksomheter, det sivile samfunnet og ideelle organisasjoner med fokus på sosial, økologisk og økonomisk bærekraft.

Målet er å fange opp grupper - særlig unge mennesker - som befinner seg langt fra arbeidsmarkedet. *Idékom* fordeler 230 millioner SEK til ulike aktiviteter som for eksempel *Veien ut!* og *Fryshuset*. Man har i dag avtaler med mer enn 60 organisasjoner og nettverk. Viktige stikkord i virksomheten er integritet, dialog, kvalitet, bærekraft og åpenhet. I 2014 skal 50 prosent av anbud på tjenester i Göteborg tas med sosiale hensyn.

High Five

High Five er et dansk prosjekt som startet i 2006 med det mål å skape arbeidsplasser og opplæringsmuligheter for unge mennesker som havnet i kriminalitet. *High Five* har et budsjett på DKK 10 millioner per år, og er finansiert av den danske regjeringen. Alle ansatte i prosjektet har lang erfaring med å jobbe med unge lovbrøyttere. De fremhever viktigheten av å stille krav til unge mennesker, men også bidra til å få dem til å føle et sosialt ansvar. Gjennom godt samarbeid med myndigheter, organisasjoner og næringslivet skaper man forutsetninger og hjelper unge mennesker til å forandre sine liv. Man har mulighet til å tilby unge mennesker arbeid i en rekke bransjer. Man ønsket et utvidet samarbeid mellom offentlig, privat og det frivillige på dette området.

Göteborgs kommune

Arbeidsledigheten blant ungdom i Göteborg er ganske høy. Av ca. 55.000 ungdommer i alderen 18-24 år, er 4.600 arbeidsledige og om lag 1.000 har sosialhjelp. Kommunen arbeider aktivt for å fange opp ungdom som har droppet ut av videregående skole, som verken studerer eller er i arbeid eller som har ulike typer funksjonshemninger, blant annet gjennom arbeidsformidlingen, bydelsadministrasjonene og i ulike prosjekter.

Vingen er et prosjekt som setter fokus på unge mennesker i alderen 16-25 år. Prosjektet fungerer på vegne av den enkelte ungdommens sosio-

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

nom, og tilbyr individuell opplæring til unge mennesker uten videregående skole. *Vingen* tar utgangspunkt i individets behov, evner og ambisjoner, uten å sette et altfor sterkt press. Målet er å hjelpe og motivere unge mennesker til å gjennomføre en utdanning, som også inkluderer praksis, for til slutt å kunne komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Nordisk Råd

A 1591/velferd

Puzzlet er et annet prosjekt som retter seg inn mot unge i alderen 18-30 år med en funksjonshemming. Prosjektet har som mål å løse ungdom inn i ulike praksisplasser som til dels gir nyttig erfaring og som i beste fall fører til en permanent jobb. Premisset for virksomheten er å finne ut hva personen kan og ønsker å arbeide med, og gir støtte og veiledning. Altfor mange unge mennesker med nedsatt funksjonsevne ender direkte i arbeidsledighet, men prosjektet *Puzzlet* kan hjelpe mange av disse unge menneskene med gradvis å komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Fremlagt av:
Velferdsutvalget

Bilag:
- Sosial investering i Norden

J.nr. 12-00214-14

Fryshuset

Fryshuset i Göteborg er finansiert av Göteborg by, Arvsfonden, Arbeidsformidlingen og en rekke sponsorer. Man driver en bred og variert ungdomsvirksomhet, med blant annet en rekke prosjekter innen utdanning og i arbeidsmarkedsområdet. Blant disse satsningene er *Imagine*, *Hitta rätt*, samt *Vara*, *Vilja*, *Kunna*.

Imagine er en oppsøkende aktivitet som er basert på å knytte kontakter med unge mennesker i sosialt belastede områder av byen. Virksomheten har som mål å få unge mennesker ut av lediggang og utenforskap, og i stedet for gi dem støtte og motivasjon til å utdanne seg eller finne en jobb.

Hitta rätt er et arbeidsmarkedsprogram rettet mot unge i alderen 16-30 år som har vært arbeidsledig i lengre tid. De jobber med personlig utvikling, lyst og motivasjon. Målet er at unge mennesker, både gjennom teori og praksis, skal få effektive verktøy for å komme seg inn på arbeidsmarkedet. *Hitta rätt* tilbyr også kontakt med veiledere, nettverk i næringslivet, foreninger, mentorer osv. I 2012 deltok 80 unge arbeidssøkere i dette programmet, hvorav 60 prosent kom ut i arbeid, og 15 prosent begynte en utdanning.

Vara, *Vilja*, *Kunna* er et inspirasjonsprosjekt som henvender seg til unge svensksomaliere mellom 12-25 år og drives i samarbeid med arbeidsformidlingen i Göteborg. Prosjektet ønsker også å inspirere skole- og myndighetspersoner som jobber og kommer i kontakt med svensksomalisk ungdom. Det er utgitt en bok med et stort antall personer fra Somalia som har klart å etablere seg i Sverige, og som kan fungere som positive rollemodeller for unge i Sverige.